

Journalistikkens danske historie: Journalister, redaktører og nyhedsmedier fra 1830'erne til nutiden

**Av Lars Kabel. Samfundslitteratur, 2024. 343
s.**

HENRIK G. BASTIANSEN
Høgskolen i Volda

Det er dristig å ville oppsummere et lands journalistikk gjennom 200 år mellom to permer, men danske Lars Kabel tar sjansen. Han vier 300 sider til dette formidable prosjektet. Hans nye bok, *Journalistikkens danske historie* handler om håndverk, fag og yrke på tvers av de ulike medieformene. Boken er derfor hverken pressehistorie eller radio- og TV-historie, men inkluderer alle disse og legger til nye digitale medier til slutt – hele tiden med journalistikken selv i sentrum. Hvordan har han så løst denne oppgaven?

I bokens innledende “deklarasjon” skriver Lars Kabel at her kommer den danske journalistikkens historie, “kortlagt og beskrevet for første gang”. Det vil si: det som er nytt er hans egen syntese av kunnskaper fra mange kanter. Forfatteren har løst sin oppgave ved å skrive 32 korte kapitler som er viet til hvert sitt avgrensede tema, men boken angir ingen overgripende epoker eller lengre linjer utover dette. Hvert kapittel er et selektivt nedslag i dansk journalistikk og forfatteren presiserer at de er sett gjennom hans egen faglige optikk og temperament. Han innrømmer helt eksplisitt at kapitlene er preget av hans eget subjektive ståsted. De 32 kapitlene – som skal kunne leses uavhengig av hverandre – bygger likevel på mange kilder og mye forskning. Litteraturlisten oppgir 140 verk. Og når forfatteren selv har 45 års erfaring med journalistikk, medier, forskning og utvikling, er det klart at han legger hele sin faglige tyngde inn i dette prosjektet. Hans innledning er likevel overraskende kort; kun halvannen side. Deretter går han i gang med 1830-årene og brytningene i datidens journalistikk.

Forfatteren bringer oss raskt inn i 1830-årene og hvordan journalistikken den gang overvåket makten og øvrigheten i Danmark frem

til 1849. Boken åpner altså med et flott nedslag om journalistikkens samfunnskritiske rolle, som passer godt med profesjonens selvoppfatning. Jeg undrer meg dog over at forfatteren ikke starter med de første danske aviser i 1660 og hva slags journalistikk som kom på trykk under det dansk-norske eneveldet. Da ville han nemlig fått frem det stikk motsatte: hvordan journalistikken krøp for kongen og makten i 170 år før 1830. Så allerede her ser vi konsekvensene av forfatterens subjektive valg: det er noen typer journalistikk han liker – den samfunnskritiske – mens han distanserer seg fra andre. Han utelater faktisk hele epoken 1660-1830 og oppgir ikke en gang noen begrunnelse for det. Men ved å utelate perioder der journalistikken krøp for makten og ikke dekket noen samfunnskritisk funksjon gir han et altfor snevert bilde av journalistikkens reelle rolle i Danmark. Han tar riktignok opp eneveldet til behandling i bokens første kapittel og får frem dens brytninger, men 170 års dansk journalistikk er utelatt allerede ved starten av første kapittel.

Når dette er sagt gir første kapittel et levende innblikk i journalistikken i “gullalderen” for dansk kultur, med mange kjente personligheter. Kapitlet avsluttes med Grunnloven av 1849. Det andre kapitlet følger opp med begynnelsen til den moderne danske journalistikken, mellom 1849 og 1871. Nyhetstelegrammer, Ritzaus byrå og det første intervjuet i dansk presse (1871) kom disse årene. I det tredje kapitlet – som han kaller “kampjournalistikk” – handler det om fremveksten av partipressen i Danmark mellom 1870 og 1888 og dens tre første grener: Venstrepressen, Høyrepressen og den sosialistiske pressen. Avisproduksjonen ble industrialisert, samtidig som nye navn – som Hermann Bang – etablerte seg som lysende navn i dansk presse. Lars Kabel ser Bangs teknikk – med beskrivelser scene for scene – som et spill av den moderne journalistikkens gjennombrudd disse årene.

Mens de tre første kapitlene integrerer flere temaer i seg, er bokens fjerde kapittel en biografi om den viktige presse mannen Henrik Cavling (1858-1933). Han omtales som Danmarks første journalist. Cavling skildret tidens hendelser så presist og detaljert at det virket som om han hadde vært til stede – selv når han ikke var der. Inspirert av amerikansk presse fornyet han storavisen *Politiken* og gjorde den til en foregangsavis for aviser i hele Norden. Kapitlet om Henrik Cavling – som er svært interessant – er på 24 sider.

Slik fortsetter boken. Korte kapitler belyser stadig flere sider av dansk journalistikk helt opp til i dag. Temaene varierer mye. Ett kapittel handler om journalistikkens metode, et annet om fotojournalistikken, et tredje om pressen under Første verdenskrig, om den angelsaksiske journalistikkens dominans, om etableringen av Statsradiofonien, om den første danske lærebok i journalistikk,

dokumentarfilmens fremvekst og dansk journalistikk under besetelsen 1940-45 osv.

Lars Kabel setter hele tiden journalistikken selv i sentrum og man kan tydelig se at han er opptatt av yrket som håndverk og metode. Samtidig klarer han ikke å unngå at tematikken spriker i nokså mange retninger, for også i andre halvdel av boken betyr de mange korte kapitlene at fremstillingen tilføres stadig flere temaer. Så mange blir det at man som leser etter hvert begynner å savne en rød tråd, eller noen overordnede redigerende grep, for eksempel noen hovedkapitler som kunne strukturert stoffet klarere. Jeg har selv skrevet bøker som er synteser av store mengder kunnskap fra mange kilder og vet at dette lar seg gjøre. I stedet fortsetter fremstillingen med flere enkeltkapitler – om radio og TV, Watergate, Vietnam, TV 2, webjournalistikk, medielogikk, medialisering, segmentpresse, konsensusnyheter, sosiale medier, medieplattformer osv. Flere av dem overlapper hverandre i tid, fordi de følger opp utviklingstrekk som forfatteren behandler separat i hvert sitt kapittel. Man får etter hvert inntrykk av at boken egentlig er en serie nærbilder. Boken begrenser seg til en punkt-til-punkt-belysning av dansk journalistikk. Den blir en slags katalog. Jeg skulle som nevnt gjerne sett at forfatteren – utover sine 32 enkeltkapitler – hadde lagt like stor vekt på å skape analytiske overblikk og større utsyn. Forfatterens løsning gjør at fremstillingen blir tematisk fragmentert.

Dette forhindrer likevel ikke at mange av enkeltkapitlene er både interessante og fascinerende i seg selv. Det gjelder for eksempel kapittel 14 om *Ekstra Bladet* og *B.T.* og deres suksess fra 1960-årene og fremover. Det er også interessant å lese om hvordan lokalavisen *Orange County Register* i California ble et innflytelsesrikt forbilde for danske aviser etter at de utviklet sin nye "life journalism", som lå mye tettere på lesernes hverdag.

Og det er direkte hyggelig å lese så inngående om Lise Nørgaard i kapittel 15: hun er en ruvende skikkelse i dansk journalistikk og samtidig skaperen av TV-serien *Matador*, som er blitt folkets felleseie. "Lise af Danmark" skrev hennes gamle avis, *Politiken*, ved hennes død i 2023, 105 år gammel. Avisen mente hun hadde oppnådd en posisjon i Danmark som bare kunne sammenliknes med kongehuset. Nørgaard-kapitlet er nok et biografisk innslag i denne boken og det er lett å se at Lars Kabel bygger sin fremstilling på hennes egne bøker, for teksten legger stor vekt på hennes egne følelser og opplevelser.

Noen ganger overrasker Lars Kabel med hvordan han dimensjonerer sine kapitler. Enkelte store og viktige emner kan få en ganske kort omtale, slik som partipressens fall, mens enkelte mindre emner, kan få mye plass. Hans vektlegging av de ulike emnene opp mot hverandre kan derfor i høy grad diskuteres.

Fra og med kapittel 24 handler boken om 2000-tallets journalistikk i Danmark. Lars Kabel viser at han er oppdatert på digitale medier, medialisering, segmentpressen, de nye plattformenes logikk osv. Og i bokens siste kapittel handler det om “nutiden”. Der trekker Lars Kabel opp noen linjer og perspektiver på samtidsjournalistikken. Han avslutter med å slå fast at “Historien har vist, at journalistikken remedieres gang på gang, men også at dens kerne er universel – nærmest tidløs” (s. 335). Med dette ender boken – og jeg synes å registrere enn viss resignasjon på yrkets vegne i enkelte av hans formuleringer. Er denne boken forfatterens farvel til sin livslange pasjon?

Til slutt må jeg påpeke to konkrete mangler ved boken. Det er synd å måtte konstatere at forfatteren daterer sitt forord til august 2024, bare to uker før stipendiat Josef Batikha disputerte for doktorgraden i Roskilde den 12. september 2024. Hans avhandling kaster nemlig helt nytt lys over dansk radio og TV fra 1945 til 1970. Mens Lars Kabel trekker frem eksempler på mer kritisk journalistikk i Statsradiofonien og DR disse årene, dokumenterer Batikha det motsatte: at radio og TV i årevis stod på det bestående samfunns side. De var i tillegg sterkt preget av amerikanske kilder og USAs verdensoppfatning i sitt internasjonale stoff. Det virkelig nye som Batikha dokumenterer så grundig er at dette var amerikanske myndigheters strategisk bevisste påvirkningsforsøk overfor Danmark. I all hemmelighet forsøkte de helt bevisst å bruke dansk radio og TV for å skape en proamerikansk opinion i et land som USA oppfattet som en frontlinjestat mot Østersjøen og Sovjetunionen under den kalde krigen. Og amerikanernes PR-arbeid lyktes: danske radio- og TV-programmer brukte stoffet i stor grad. Josef Batikha bygger på primærkilder fra US National Archives i Washington DC, et materiale som ingen andre danske forskere har studert. Jeg var selv opponent ved denne disputasen i Roskilde. Og på denne bakgrunn må jeg bare konstatere at den fremstillingen som Lars Kabel gir av etterkrigstidens danske radio og TV er helt misvisende. Det er bare å lese Batikhas avhandling, som heter *Koldkrigsjournalistik*, så vil enhver se det. Dette kan ikke Lars Kabel kritiseres for, siden disputasen kom rett etter at han hadde innlevert sitt manus.

Den andre mangelen må han ta ansvaret for selv, nemlig at han som sagt utelater dansk presse og journalistikk under eneveldet mellom 1660 og 1830: 170 år av yrket har falt ut ved bokens start. Dette er et valg som ikke kan forsvares faglig. Felles for journalistikken under eneveldet og den kalde krigen er at den langt på vei fungerte på det bestående samfunnets premisser: den ble systemlojal. Selv om han innrømmer sin subjektivitet kan ikke Lars Kabel føre den så langt at han mister interessen for de epokene der dansk journalistikk stilte seg på maktens side – slik disse tilfellene viser. Jeg

håper derfor at forlag og forfatter vil påta seg å utgi en revidert utgave av denne boken – i hvert fall hvis de tar sikte på at den fortsatt skal gi et helhetsbilde av journalistikkens danske historie. Om de kunne tilført boken en tydeligere analytisk struktur i selve disposisjonen, ville de også gjort boken bedre.

HENRIK G. BASTIANSEN

Professor

Avdeling for mediefag

Høgskolen i Volda

Henrik.grue.bastiansen@hivolda.no